

Ιστορικά σχολεία της ελληνικής διασποράς: Τα Ελληνικά Εκπαιδευτήρια Μανσούρας

Γιώτα Παπαδημητρίου
PhD, Ιστορικός της Εκπαίδευσης
giotapapadim@yagoo.gr

➤ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στη Μανσούρα, μια πόλη στο εσωτερικό της Αιγύπτου, κατά τον 19ο και 20ό αι. ήκμασε μια πολυπληθής και οργανωμένη σε Κοινότητα ελληνική παροικία, που συνέδεσε την τύχη της με τα εκπαιδευτήριά της και τα χρησιμοποίησε για να επιβιώσει στο ανταγωνιστικό περιβάλλον όπου δρούσε. Στο παρόν κείμενο παρακολουθούμε την πορεία των Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Μανσούρας από το πρώτο υποτυπώδες σχολείο (1897) έως το μεγάλο συγκρότημα που στεγαζόταν σε εντυπωσιακές εγκαταστάσεις (1926) και παρείχε υψηλού επιπέδου σπουδές με: α. το αποκαλούμενο και ως «Εθνική Κιβωτό» και «Παναφρικανικό Φάρο» Οικοτροφείο (1929), και β. το εξάταξιο αναγνωρισμένο από το ελληνικό κράτος Γυμνάσιο (1931) με το ιδιότυπο πρόγραμμα, στο οποίο συνδυάζονταν η κλασική εκπαίδευση με τις ξένες γλώσσες και τις εμπορικές σπουδές. Όμως, από τα μέσα του 20ού αι. η παρακμή των ελληνικών παροικιών στην Αίγυπτο επηρέασε –αν και με βραδύτερους ρυθμούς– και την παροικία της Μανσούρας και τα περίφημα εκπαιδευτήριά της. Τα οικονομικά προβλήματα και η μείωση του αριθμού των μαθητών οδήγησαν τελικά την Κοινότητα να δωρίσει το σχολικό συγκρότημα στο Αιγυπτιακό κράτος (1985).

Λέξεις-κλειδιά: ελληνική διασπορά, ελληνικές παροικίες, ελληνισμός Αιγύπτου, Ελληνική Κοινότης Μανσούρας, Ελληνικά Εκπαιδευτήρια Μανσούρας

Στο εσωτερικό της Αιγύπτου, σε μια εύφορη περιοχή στο δεξιό Δέλτα του Νείλου, βρίσκεται μια πόλη που θεμελίωσαν οι Άραβες το 1221 σε ανάμνηση νίκης τους κατά των Γάλλων και ονόμασαν «Μανσούρα», δηλαδή Νικήτρια. Η πόλη εξελίχθηκε σε μεγάλο εμπορικό - αγροτικό και διοικητικό κέντρο.

Εικόνες 1, 2. Το Δέλτα του Νείλου σε χάρτη του 1862 (EurAtlas, χ.χ.) και σε μια σημερινή εκδοχή. Πάνω δεξιά, κοντά στο Πορτ Σαϊντ διακρίνεται η Μανσούρα.

Μια τέτοια πόλη ήταν φυσικό να προσελκύσει πολλούς Ευρωπαίους (για τις παροικίες στην Αίγυπτο, βλ. Παπαδημητρίου, 2001b) ανάμεσά τους και Έλληνες. Στον πρώτο ελληνικό πυρήνα που σχηματίστηκε εκεί από τις αρχές του 18ου αι. προστέθηκαν Πελοποννήσιοι αιχμάλωτοι του Ιμπραήμ και κατόπιν μετανάστες από τον ελεύθερο ή τον υπόδουλο ελλαδικό χώρο. Με τον καιρό, οι Έλληνες πάροικοι στη Μανσούρα πλήθυναν. Μάλιστα, δραστηριοποιούνταν κυρίως στον τομέα του εμπορίου, ιδιαίτερα στο βαμβακεμπόριο. Επόμενο ήταν να οικοδομήσουν Εκκλησία και να οργανωθούν σε Κοινότητα. Το 1860 εγκαινιάστηκε ο ναός των Αγίων Αθανασίου και Κυρίλλου. Το ίδιο έτος χρονολογείται και η ίδρυση της δεύτερης, μετά την Κοινότητα Αλεξανδρείας, ελληνικής Κοινότητας¹ (το θεσμικό «πρόσωπο» της παροικίας) στην Αίγυπτο, με τίτλο «Ελληναγυπτιακή Ορθόδοξος Κοινότης Μανσούρας». Το 1893, σχεδόν τριάντα χρόνια μετά, ψηφίσθηκε ο πρώτος Κανονισμός της Κοινότητας ως «Ελληνική» όχι πια ως «Ελληναγυπτιακή». Τότε αναγνωρίσθηκε και από το ελληνικό κράτος (Παπαδημητρίου, 2001c; 2003a; 2004; 2018).

Μέχρι τότε τα παιδιά της παροικίας φοιτούσαν σε ξένα σχολεία ή σε υποτυπώδη ελληνικά ιδιωτικά. Από το 1879 λειτούργησε το πρώτο Κοινοτικό σχολείο, σε οίκημα που κτίσθηκε με εράνους. Το σχολείο τέθηκε πια υπό Κοινοτική επίβλεψη, ωστόσο συνέχιζε να υπολειπεται. Η «Ελληνοποίηση» της Κοινότητας βαίνει παράλληλα με την αύξηση του ενδιαφέροντος για την εκπαίδευση. Έτσι, στον Κανονισμό του 1903 ως σκοπός της Κοινότητας ορίζεται «η διατήρησις και ανάπτυξις των λειτουργούντων ήδη εκπαιδευτικών και ευαγών κοινοτικών ιδρυμάτων και η σύστασις ετέρων τοιούτων» (Παπαδημητρίου, 2003a). Την ίδια εποχή, το 1902, τα ώριμα αλλά λιμνάζοντα ύδατα της Ελληνικής Κοινότητας Μανσούρας (στο εξής ΕΚΜ) παράχτηκαν δημιουργικά από την άφιξη ενός δραστήριου νέου Υποπρόξενου, του Α. Σακτούρη.

1. Πόροι των Κοινοτήτων: συνδρομές μελών, διδάκτρα, προσοδοφόρα κτήματα και λαχεία, έρανοι, ευεργεσίες.

Με ενέργειές του το Κοινοτικό ταμείο ενισχύθηκε και η ΕΚΜ αναδιοργανώθηκε. Ο ανανεωτικός άνεμος που έπνευσε, οδήγησε στη βελτίωση του σχολείου. Οι σχετικές με την εκπαίδευση δωρεές εύπορων παροίκων πολλαπλασιάστηκαν εντυπωσιακά και έτσι ανεγέρθηκε δεύτερος όροφος στο σχολικό κτίριο, προκειμένου να στεγάσει το Παρθεναγωγείο, που είχε ιδρυθεί από το 1900. Η απρόοπτη κατάρρευση του νεόκτιστου Παρθεναγωγείου προκάλεσε εξελίξεις. Ένα νέο διδακτήριο οικοδομήθηκε και στέγασε το σχολείο από το 1904. Ονομάστηκε Δημαία Σχολή προς τιμή του ευεργέτη Ιωάννη Δήμα, που υποστήριξε οικονομικά την οικοδόμηση (Παπαδημητρίου, 2018). Το οίκημα διέθετε ικανοποιητικές αίθουσες και αυλόγυρο και κάλυπτε τις παροικιακές ανάγκες της εποχής. Έως τότε ο αριθμός των μαθητών στο σχολείο παρέμενε χαμηλός σε σχέση με το μέγεθος της παροικίας, ενώ τα περισσότερα Ελληνόπουλα φοιτούσαν σε ξένα σχολεία. Η βελτίωση της οργάνωσης του σχολείου, η ίδρυση Νηπιαγωγείου και Παρθεναγωγείου και η ανέγερση νέου διδακτηρίου συνετέλεσαν, ώστε πολλοί γονείς να εγγράψουν τα παιδιά τους στο ελληνικό σχολείο. Είναι χαρακτηριστική η αύξηση του μαθητικού πληθυσμού. Οι 57 μαθητές του 1902, έγιναν 77 το 1903, όταν λειτούργησε Νηπιαγωγείο, και 122 το 1904, όταν άνοιξε τις πύλες της η Δημαία Σχολή.

Το σχολείο, που αρχικά ήταν τριτάξιο, είχε φτάσει πλέον να λειτουργεί ως εξατάξιο με 4 τάξεις Δημοτικού και δύο τάξεις Σχολαρχείου, δηλαδή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Στο πρόγραμμα τα «ελληνικά» (καθαρεύουσα και αρχαία ελληνικά²) κρατούσαν σημαντική θέση. Επίσης, διδάσκονταν γαλλικά, αραβικά, και αργότερα αγγλικά από το Δημοτικό, για να ενισχύονται οι μαθητές, ώστε να ανταπεξέρχονται στις απαιτήσεις της πολυεθνικής κοινωνίας όπου ζούσαν.

Παράλληλα, φούντωνε ο αιγυπτιακός εθνικισμός ενάντια στους Βρετανούς αποικιοκράτες³. Η εθνικιστική έξαρση κορυφώθηκε μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Τελικά, το 1922 η Βρετανία αναγνώρισε την Αίγυπτο ως ανεξάρτητη χώρα, αλλά τα στρατεύματά της δεν αποσύρθηκαν και οι Αιγύπτιοι εθνικιστές συνέχισαν να αγωνίζονται για την κατάργηση των Διομολογήσεων. Η έξαρση του αιγυπτιακού εθνικισμού γέννησε προβληματισμούς για το μέλλον των Ελλήνων στην Αίγυπτο. Οι ανησυχίες εντάθηκαν από τη συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι μετά τη Μικρασιατική καταστροφή ήταν μόνοι έξω από τα σύνορα της μητρόπολης στην Ανατολή. Κύριος μοχλός των προσπαθειών τους για προσαρμογή στις νέες συνθήκες θεωρήθηκε η εκπαίδευση. Έτσι, το ελληνικό εκπαιδευτικό δίκτυο στην Αίγυπτο επεκτάθηκε και νέα σχολεία σε μεγαλοπρεπή οικήματα ενίσχυσαν το κύρος των Κοινοτήτων. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 1907 στην Αίγυπτο λειτουργούσαν 34 ελληνικά σχολεία με 5.500 περίπου μαθητές, ενώ το 1928 57 ελληνικά σχολεία με 12.000 περίπου μαθητές.

Η Μανσούρα με τη ζωηρή εμπορική κίνηση και τους μεγάλους βαμβακεμπορι-

2. Η διδασκαλία των Αρχαίων Ελληνικών εξυπηρετούσε και τον σκοπό της ενίσχυσης της ελληνικής εθνικής ταυτότητας και της ισχυροποίησης των δεσμών με τη μητρόπολη Ελλάδα. Βλ. σχετικά Παπαδημητρίου, 2016b.

3. Ειδικά για την αντίδραση της Ελληνικής Κοινότητας Μανσούρας στην έξαρση του αιγυπτιακού εθνικού κινήματος κατά το 1919, βλ. Παπαδημητρίου, 2002c.

κούς οίκους στη δεκαετία του 1920 ήκμαζε. Μάλιστα, ήταν και έδρα Μεικτών Δικαστηρίων⁴, όπου υπηρετούσαν δικαστές διαφόρων εθνικοτήτων ανάμεσά τους και Έλληνες, ενώ γύρω δρούσαν πολλοί Έλληνες δικηγόροι. Όλα αυτά συντέλεσαν στην άνθηση της ελληνικής παροικίας, που είχε ενισχυθεί μετά τη Μικρασιατική καταστροφή από κύμα προσφύγων. Οι Έλληνες συγχρωτίζονταν με την πολυεθνική κοινωνία της πόλης στην Ελληνική Λέσχη και τα πολυτελή κέντρα σε χορούς, διαλέξεις, θεατρικές παραστάσεις και γιορτές, όπως το Σαμ ελ Νεσίμ, μια ολοήμερη γιορτή που οργάνωνε η ΕΚΜ στον κήπο του σχολείου τη Δευτέρα του Πάσχα. Παράλληλα, οι πάροικοι συσπειρώνονταν σε κάθε είδους σωματεία. Συναντάμε τους συλλόγους Ορφεύς, Ένωσις, Ολύμπια, Απόλλων, την Αθλητική Ένωση καθώς και Σώμα Προσκόπων. Στον φιλανθρωπικό χώρο ενεργοποιούνταν, εκτός από την ΕΚΜ, η Φιλόπτωχος Αδελφότης Ελληνίδων Κυριών και η Βιοπάλη (Παπαδημητρίου, 2003c).

Εικόνα 3. Η ελληνική κοινωνία στη Μανσούρα διασκεδάζει.

Τα παραπάνω σκιαγραφούν την εικόνα μιας μεγάλης ελληνικής παροικίας, οργανωμένης σε ακμαία Κοινότητα. Η ακμή της Κοινότητας οφείλεται και στην οικονομική άνθηση, αποτέλεσμα της έκδοσης Λαχείου και μιας σωρείας ευεργεσιών. Η οικονομική αυτή άνθηση έδωσε τη δυνατότητα και δημιούργησε την υποχρέωση για αναδιοργάνωση του σχολείου. Έτσι, η Κοινότητα βρέθηκε σε μια πορεία αναζήτησης τρόπων βελτίωσης της εκπαίδευσής της. Μια σειρά επιτυχημένων ή αποτυχημένων μεταρρυθμιστικών προσπαθειών χαρακτηρίζει τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αι.⁵ Παράλληλα, γίνεται αισθητή η ανάγκη για νέο διδακτήριο, που να ανταποκρίνεται στα εκπαιδευτικά οράματα των Ελλήνων της Μανσούρας. Η μεγάλη δωρεά του Γ. Γρηγορίου έδωσε τη δυνατότητα να υλοποιηθούν αυτά τα σχέδια (Παπαδημητρίου, 2018). Όμως, διαμάχες για τον τόπο οικοδόμησης τάραξαν την παροικία: άλλοι υποστήριξαν ότι το εκπαιδευτήριο έπρεπε να οικοδομηθεί μέσα στην πόλη και άλλοι έξω από την

4. Τα Μεικτά Δικαστήρια της Αιγύπτου δίκαζαν μόνο τους ξένους σύμφωνα με το καθεστώς των Διομολογήσεων, δηλαδή των εμπορικών συμφωνιών με τα ευρωπαϊκά κράτη.

5. Χαρακτηριστικός είναι ένας «Διαγωνισμός επί της εν γένει κατευθύνσεως της εν Αιγύπτω εκπαιδεύσεως» που προκηρύχθηκε το 1919. Βλ. σχετικά Παπαδημητρίου, 2002b.

πόλη, σε μεγάλο οικόπεδο που είχε δωρίσει ο Π. Σερεμέτης. Τελικά, σε σχετική Γεν. Συνέλευση η διπλή ψήφος του πρόεδρου έγειρε τον ζυγό υπέρ της εκτός της πόλης οικοδόμησης.

Το νέο διδακτήριο, ένα οικοδόμημα περίπου 1000 τετραγωνικών σε ένα συνολικό χώρο 25.000 τ.μ., ολοκληρώθηκε ταχύτατα και το 1926 τα Ελληνικά Εκπαιδευτήρια Μανσούρας (στο εξής ΕΕΜ) μεταφέρθηκαν εκεί. Ως ένδειξη ευγνωμοσύνης προς τον Γ. Γρηγορίου, το Γυμνάσιο ονομάστηκε Γρηγορείο, ενώ ο εξωτερικός χώρος ονομάστηκε Σερεμέτιος Κήπος προς τιμή του δωρητή του οικοπέδου. Στην είσοδο του χώρου δέσποζαν τα Προπύλαια, ένα εντυπωσιακό κτίσμα με κλασική μορφή. Από εκεί ξεκινούσε δρόμος πλάτους 5 μέτρων, που κατέληγε στην κύρια είσοδο του διδακτηρίου. Αριστερά, υπήρχε κήπος με δέντρα, παρτέρια και ελικοειδή δρομάκια. Δέσποζε το Ηρώο, χώρος συγκέντρωσης στις εθνικές γιορτές. Λίγο πιο εκεί συναντούσε κανείς το Πατινάζ, έναν πλακόστρωτο χώρο, όπου συγκεντρώνονταν πολλοί μαθητές. Υπήρχε, επίσης, θερμοκήπιο και μια δεξαμενή νερού. Εκεί κτίστηκαν αργότερα το Νηπιαγωγείο και τα οικήματα του σώματος Προσκόπων και του σώματος Οδηγών. Δεξιά εκτείνονταν τα γήπεδα των αθλοπαιδιών (2 καλαθόσφαιρας, 2 πετόσφαιρας, 1 ποδοσφαίρου) καθώς και στίβος - σκάμμα για τα αθλήματα του κλασικού αθλητισμού. Σε υπόστεγα είχαν τοποθετηθεί όργανα γυμναστικής (μπάρες, δοκοί, πολύζυγα, σχοινιά έλξης, εγκαταστάσεις για πινγκ πονγκ), ενώ δίπλα λειτουργούσαν αποδυτήρια. Στη νοτιοανατολική γωνία του γηπέδου βρισκόταν το περίφημο «πέταλο», ένα μικρό πέτρινο αμφιθέατρο που λειτουργούσε ως χώρος συνάντησης, κάποτε γίνονταν και μαθήματα εκεί ή ακόμη και παραστάσεις.

Στη συνέχεια, έφθανε κανείς στο σχολικό κτίριο, το οποίο είχε κάτοψη σχήματος T και περιλάμβανε ισόγειο, πρώτο και δεύτερο όροφο. Εκτός από τις σχολικές τάξεις, το κτίριο στέγαζε το γραφείο του διευθυντή, τα εντευκτήρια καθηγητών και καθηγητριών, μια αίθουσα χειροτεχνίας, τα γραφεία του μαθητικού συλλόγου «Φοίνιξ» και του περιοδικού «Γλαυξ», βιβλιοθήκες, τραπεζαρίες και μαγειρεία, διαμερίσματα για τον διευθυντή και τους εκπαιδευτικούς, οργανωμένο νοσηλευτήριο, βοηθητικούς χώρους και καθιστικό. Στέγαζε επίσης το Χημείο, μια μεγάλη αμφιθεατρική αίθουσα με συλλογή οργάνων και εποπτικών μέσων, που συναγωνιζόταν αντίστοιχες πανεπιστημιακές της εποχής. Στο εγκάρσιο τμήμα του οικοδομήματος υπήρχε η αίθουσα εορτών με υπερυψωμένη σκηνή και παρασκήνια. Η αίθουσα αυτή φιλοξενούσε σε εθνικές ή σχολικές γιορτές την παροικία. Εκεί λειτουργούσε και ο σχολικός κινηματογράφος. Συχνά, εκεί συγκεντρώνονταν και οι συνδρομητές της Κοινότητας για τη συνέλευσή τους. Δίνονταν, επίσης, διαλέξεις παιδαγωγικού περιεχομένου από επιφανείς παιδαγωγούς, όπως ο Ευάγγελος Παπανούτσος.

Το διδακτήριο είχε μεγαλοπρεπή όψη. Αυτό οφειλόταν κυρίως στη νεοκλασική μορφή του, που υποδηλωνόταν από τη φαρδιά μαρμάρινη σκάλα της εισόδου, το τριγωνικό αέτωμα και τους κίονες ιωνικού ρυθμού, που δέσποζαν στις πλευρές της περίτεχνης κεντρικής πύλης. Στη μετώπη ήταν χαραγμένη η επιγραφή:

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ ΜΑΝΣΟΥΡΑΣ
ΑΝΗΓΕΡΘΗΣΑΝ ΕΝ ΕΤΕΙ 1925 ΔΑΠΑΝΗ Γ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

Εικόνες 4, 5. Τα επιβλητικά Ελληνικά Εκπαιδευτήρια Μανσούρας και η κεντρική τους πύλη.

Εικόνα 6. Ελληνικά Εκπαιδευτήρια Μανσούρας. Εξωτερικός χώρος. Στο βάθος τα εντυπωσιακά Προπύλαια. Δεξιά μαθητές γυμνάζονται / χορεύουν. Μπροστά η καράκα και το καρακάκι: τα οχήματα που μετέφεραν τους μαθητές στο εκτός πόλεως σχολείο.

Το μεγάλο και επιβλητικό νέο διδακτήριο δεν αρκούσε για να ικανοποιήσει τις φιλοδοξίες της Κοινότητας, που επιθυμούσε να διευρύνει το εκπαιδευτικό της πεδίο. Η διεύρυνση αυτή πραγματοποιήθηκε με την ολοκλήρωση του Γυμνασίου και με την ίδρυση του Οικοτροφείου. Το Γυμνάσιο ολοκληρώθηκε σταδιακά από το 1925 έως το 1931, οπότε αναγνωρίσθηκε ως πλήρες εξατάξιο. Το εξατάξιο Γυμνάσιο ήταν ένας τρόπος για να ενισχυθούν τα Ελληνόπουλα με γενική μόρφωση και ξένες γλώσσες, ώστε να είναι καλά εξοπλισμένα για τον ανταγωνισμό που επρόκειτο να συναντήσουν.

Παράλληλα, άρχισε να πραγματοποιείται και το όνειρο για ίδρυση Οικοτροφείου. Το 1929 φοίτησαν οι δυο πρώτοι οικότροφοι, οι οποίοι το 1931 έγιναν 3, το 1934 24, ενώ το 1935 54. Οι εξελίξεις αυτές κατέστησαν απαραίτητη την επέκταση του διδακτηρίου. Οικοδομήθηκε μια νέα πτέρυγα και το σχήμα της κάτοψης του κτιρίου μετατράπηκε από Τ σε Η. Η νέα πτέρυγα, που λειτουργούσε από το 1938, ονομάστηκε Δημαία Σχολή. Εκεί τοποθετήθηκαν τάξεις, κοιτώνες για τους οικότροφους, χώροι υγιεινής, πλυντήρια, σιδερωτήρια, ιματιοφυλάκια. Το Οικοτροφείο ήταν ζωτικής σημασίας για τα ΕΕΜ, γιατί χάρη σε αυτό ενισχύθηκαν οικονομικά και η φήμη τους απλώθηκε σε Αφρική, Εγγύς Ανατολή και Ελλάδα. Πρόκειται για μια περίφημη εγκατάσταση, που χαρακτηρίσθηκε «Εθνική Κυψέλη» και «Εθνική Κιβωτός», γιατί θέραπευε γενικότερες εκπαιδευτικές ανάγκες του αιγυπτιώτη ελληνισμού και επιτελούσε σπουδαίο εθνικό σκοπό, συγκρατώντας τους Έλληνες του εσωτερικού στις εστίες τους και παρέχοντας στέγη και μόρφωση σε οικότροφους όχι μόνο από Αίγυπτο αλλά και από Κονγκό, Σουδάν, Αιθιοπία...). Η φήμη του Οικοτροφείου ήταν τόσο, ώστε προσέλκυε και παιδιά από το Κάιρο και την Αλεξάνδρεια, παρότι εκεί υπήρχαν καλά σχολεία και οικότροφεία. Φυσικά, οι οικότροφοι ήταν αγόρια διαφόρων ηλικιών. Τα κορίτσια αρχικά η Κοινότητα τα στέγαζε σε οικογένειες. Αργότερα (1951), λειτουργήσε Οικοτροφείο Θηλέων σε Κοινοτικό οίκημα στην πόλη.

Εικόνες 7, 8. Η τραπεζαρία των ΕΕΜ και οι κοιτώνες του Οικοτροφείου.

Παρουσιάζει ενδιαφέρον να περιγράψουμε πώς κυλούσε μια μέρα στα ΕΕΜ - Οικότροφείο. Τα μαθήματα άρχιζαν στις οκτώ το πρωί, μετά την προσευχή και τον Εθνικό Ύμνο. Διακόπτονταν από τις 12 ως τις 2. Στο δώρο αυτό οι εξωτερικοί μαθητές έτρωγαν στην τραπεζαρία τους το γεύμα που έστελναν οι οικογένειές τους. Οι

οικότροφοι έτρωγαν σε χωριστή τραπέζα το γεύμα που είχε ετοιμαστεί στα μαγειρεία. Μαζί γευμάτιζαν και οι άποροι μαθητές στο πλαίσιο του σχολικού συσσιτίου. Στη συνέχεια, οι μαθητές μπορούσαν να περπατήσουν στον κήπο, να συζητήσουν, να παίξουν, να συγκεντρωθούν στο πέταλο ή να προετοιμάζουν θεατρικές παραστάσεις και εκδηλώσεις. Όλα βέβαια κάτω από την αυστηρή εποπτεία της διεύθυνσης. Τα απογευματινά μαθήματα διαρκούσαν από τις 2 έως τις 5. Έπειτα, οι μαθητές παρακολουθούσαν φροντιστηριακά μαθήματα ή επέστρεφαν σπίτι τους.

Οι οικότροφοι, μετά το πέρας των μαθημάτων, έπαιρναν απογευματινό ρόφημα. Κατόπιν μελετούσαν κατά ηλικία και τάξη, ενώ μπορούσαν να συμβουλευτούν και τη βιβλιοθήκη. Τους επιτηρούσαν και τους βοηθούσαν οι επιμελητές και ο εφημερεύων καθηγητής. Αλλά και οι μεγαλύτεροι μαθητές βοηθούσαν τους μικρότερους. Έως τις 6 το απόγευμα οι οικότροφοι χρησιμοποιούσαν και την αίθουσα αναψυχής, όπου υπήρχαν περιοδικά, παιχνίδια και ραδιόφωνο. Στις 9 το βράδυ προσφερόταν το δείπνο. Μία ώρα αργότερα έσβηναν τα φώτα στους κοιτώνες. Τα Σάββατα το απόγευμα οι οικότροφοι ήταν ελεύθεροι να παίξουν, να μείνουν στην αίθουσα αναψυχής έως τις 10 ή να μελετήσουν. Τη μεγάλη ευθύνη της επιστάσις των οικότροφων κάλυπταν απόφοιτοι Γυμνασίου ή αδιόριστοι καθηγητές που υπηρετούσαν με μικρό μισθό καθώς και δωρεάν στέγη και τροφή, έως ότου διοριστούν. Υπήρχε και υπηρεσία νυχτοφύλακα. Τα κορίτσια του Οικοτροφείου μεταφέρονταν κάθε πρωί στο σχολείο με το λεωφορείο. Εκεί έπαιρναν πρωινό, παρακολουθούσαν τα μαθήματα και γευμάτιζαν. Το απόγευμα επέστρεφαν στο σπίτι - Οικοτροφείο τους. Οι οικότροφοι δεν επιτρέπεται να κατεβαίνουν στην πόλη. Πολλοί βέβαια γευμάτιζαν τα μεσημέρια της Κυριακής σε σπίτια φιλικών τους οικογενειών. Για να πραγματοποιηθεί όμως αυτή η έξοδος, χρειαζόταν οπωσδήποτε άδεια των γονέων τους και του διευθυντή των ΕΕΜ. Τις Κυριακές το πρόγραμμα επέβαλε υποχρεωτικό και εν σώματι εκκλησιασμό. Μετά τη λειτουργία, οι μαθητές μπορούσαν να κάνουν μια βόλτα, να φάνε γλυκά στο ζαχαροπλαστείο του Ραντόπουλου, ακόμη και να πάνε στον κινηματογράφο, αλλά μόνο αν οι ταινίες είχαν εγκριθεί από καθηγητές. Ύστερα, οι εξωτερικοί μαθητές όφειλαν να επιστρέψουν σπίτι τους και οι οικότροφοι στο σχολείο.

Οι μαθήτριες φορούσαν καθημερινά μπλε ποδιές από αλατζά, με γιακά, λευκά σιρίτια, γραβάτα και ζώνη. Τα αγόρια φορούσαν ό,τι ήθελαν στο πλαίσιο της ευπρεπούς εμφάνισης. Η επίσημη στολή ήταν για τα κορίτσια ναυτική μπλε ή λευκή το καλοκαίρι και για τα αγόρια μπλε παντελόνι και σακάκι με άσπρο πουκάμισο.

Η μετακίνηση των μαθητών γινόταν με δύο λεωφορεία, γνωστά ως «καράκα» και «καρακάκι». Κάποιοι μετακινούνταν με ποδήλατα και μια μειοψηφία με τα πόδια.

Όσον αφορά το πρόγραμμα, στα ΕΕΜ ακολουθούσαν το αναλυτικό πρόγραμμα του ελληνικού Υπουργείου Παιδείας. Από την άλλη, η Κοινότητα επιθυμούσε να προσαρμόσει την εκπαίδευσή της στην αγορά εργασίας. Το ενδιαφέρον της εκδηλώθηκε με μελέτη των επαγγελματικών δυνατοτήτων που πρόσφερε ο τόπος και της ικανότητας των αποφοίτων να τις εκμεταλλευτούν. Πάνω σε αυτές τις βάσεις στηρίχθηκε η μεταρρύθμιση του προγράμματος των Εκπαιδευτηρίων, που ξεκίνησε από την εγκατάσταση στο νέο σχολικό κτίριο. Είχε τρία σκέλη: α. προστέθηκε Νηπιαγωγείο και ολοκληρώθηκε το Γυμνάσιο, ώστε να έχουν οι απόφοιτοι στέρεες βάσεις και

εγκυκλοπαιδική μόρφωση, β. ενισχύθηκε η διδασκαλία των ξένων γλωσσών, ιδιαίτερα των αραβικών, και γ. δόθηκε η δυνατότητα στους μαθητές των τριών ανώτερων γυμνασιακών τάξεων να διδάσκονται εμπορικά, δηλαδή λογιστική, δακτυλογραφία, καταστιχογραφία και στενογραφία, μαθήματα όπου, πέρα από τη θεωρία, γινόταν και πρακτική εξάσκηση.

Ειδικότερα, όσον αφορά τη διδασκαλία των ξένων γλωσσών, η Κοινοτική Επιτροπή αναζήτησε τη γνώμη ειδικών και εξέτασε μεθόδους που ήταν σε χρήση σε ξένα ή κυβερνητικά σχολεία, δίνοντας έμφαση στη βελτίωση της δυνατότητας για προφορική επικοινωνία, απαραίτητη στις εμπορικές συναλλαγές και ιδίως για τους Έλληνες της Μανσούρας, που ζούσαν και εργάζονταν στο εσωτερικό της χώρας. Ιδιαίτερα το εξάωρο εβδομαδιαίο πρόγραμμα διδασκαλίας των αραβικών απασχόλησε επί μακρόν τους Κοινοτικούς και καταρτίστηκε σε συνεργασία με ανώτερους Αιγυπτίους εκπαιδευτικούς, η «ευμέθοδος» διδασκαλία και η συστηματική εποπτεία έφεραν ικανοποιητικά αποτελέσματα και το πρόγραμμα διδασκαλίας των αραβικών στα ΕΕΜ απέκτησε φήμη σε όλη την Αίγυπτο. Οι μαθήτριες διδάσκονταν αραβικά δύο ώρες την εβδομάδα. Επιπλέον, είχαν τη δυνατότητα να παρακολουθούν εμπορικά μαθήματα και να παίρνουν εφόδια για πιθανή μελλοντική επαγγελματική αποκατάσταση. Βέβαια, η προετοιμασία για την οικογενειακή ζωή και τα καθήκοντα της μητρότητας αποτελούσε σημαντικό μέρος της εκπαίδευσής τους. Την ανάγκη αυτή κάλυπταν η χειροτεχνία, η υγιεινή και η οικοκυρική, μαθήματα που διδάσκονταν με κατεύθυνση πάντα πρακτική, ώστε να παρέχονται γνώσεις χρήσιμες στην καθημερινή ζωή.

Ιδιαίτερη σημασία στα ΕΕΜ απέδιδαν και στο μάθημα της χειροτεχνίας, για να καλλιεργούνται αισθητικά τα παιδιά και να αναδεικνύονται τα ταλέντα τους. Τα αντικείμενα του μαθήματος ήταν πολλά –πλαστική, ξυλογλυπτική, ζωγραφική, κεντήματα κ.ά.– και οι μαθητές είχαν τη δυνατότητα επιλογής. Στο τέλος του έτους εκθέσεις με τα προϊόντα της εργασίας των μαθητών εντυπωσίαζαν το κοινό. Το ενδιαφέρον στράφηκε και στη μουσική. Οι πολλές γιορτές δημιουργούσαν την ανάγκη για οργανωμένη μαθητική ορχήστρα και χορωδία που να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του καλλιεργημένου κοινού της Μανσούρας. Έτσι, σχηματίστηκε ορχήστρα και συγκροτήθηκε χορωδία, η οποία στην πορεία απέκτησε μεγάλη φήμη.

Και ο σχολικός αθλητισμός ήταν πολύ σημαντικός σε μια κοινωνία που εκτιμούσε τον αθλητισμό. Ευνόητο είναι, λοιπόν, ότι δινόταν ιδιαίτερη σημασία στη γυμναστική. Έτσι, το σχολείο εφοδιάστηκε με όργανα γυμναστικής, ώστε να γυμνάζονται όλοι. Επιπλέον, δινόταν έμφαση στις γυμναστικές επιδείξεις και τους εσωσχολικούς και διασχολικούς αθλητικούς αγώνες, όπου σημειώνονταν εξαιρετες επιδόσεις (περί της σημασίας του σχολικού αθλητισμού για τις ελληνικές παροικίες της Αιγύπτου βλ. Papadimitriou & Trimi, 2005).

Στη βελτίωση της επίδοσης των μαθητών και στην ενίσχυση της άμιλλας συντελούσαν και οι υποτροφίες και τα χρηματικά βραβεία ως «αριστεία», τα οποία υποστήριζε η ΕΚΜ, η Ελληνική Λέσχη ή και ιδιώτες. Επίσης, για να βελτιωθεί η επίδοση των μαθητών και να αποτρέπονται τα ιδιαίτερα μαθήματα, λειτουργούσε εσωσχολικό φροντιστήριο 5-7 το απόγευμα, όπου φοιτούσαν όσοι μαθητές επιθυμούσαν με ανάλογα δίδακτρα. Με αυτόν τον τρόπο, η ΕΚΜ ενίσχυε τους μαθητές, έλεγχε τους

εκπαιδευτικούς και αποκόμιζε κέρδη. Με μορφή φροντιστηρίου λειτουργούσαν και τμήματα για την ενίσχυση μαθητών που υστερούσαν στις ξένες γλώσσες, πρόβλημα οξύ μετά την ίδρυση του Οικοτροφείου.

Εικόνες 9, 10. Στιγμιότυπα από σχολικούς αθλητικούς αγώνες στα ΕΕΜ.

Οι δάσκαλοι και οι καθηγητές που κινούσαν αυτήν την εκπαιδευτική διαδικασία επιλέγονταν με μεγάλη προσοχή. Όφειλαν να είναι πτυχιούχοι αναγνωρισμένου διδασκαλείου, ώστε να επιτελούν με επιτυχία το διδακτικό τους έργο, αλλά και να εξασφαλίζεται η αναγνώριση των ΕΚΜ από το ελληνικό Υπουργείο Παιδείας. Στην επιλογή υπολογίζονταν πολύ οι μετεκπαιδεύσεις, η Σχολή αποφοίτησης, η γνώση ξένων γλωσσών και μουσικής ή άλλου αντικείμενου, η προϋπηρεσία και οι συστατικές επιστολές. Τα εμπορικά μαθήματα διδάσκονταν από ειδικούς, ενώ οι ξένες γλώσσες από ξενόγλωσσους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι προέρχονταν από κυβερνητικά ή ξένα σχολεία ή ακόμη και από το εξωτερικό. Οπωσδήποτε, οι εκπαιδευτικοί εργάζονταν πολλές ώρες, ενώ δίδασκαν και στα εσωσχολικά φροντιστήρια, για να ενισχύουν το εισόδημά τους. Υφίσταντο αυστηρό έλεγχο και παρέμεναν υπό την εποπτεία της Εφορείας και τη σκιά του παντοδύναμου διευθυντή. Απαραίτητο ήταν, επίσης, να συμπεριφέρονται αξιοπρεπώς, ώστε να εξασφαλίζεται η ευμενής κρίση της παροικίας. Η ΕΚΜ από την πλευρά της τούς παρείχε δυνατότητα μετεκπαίδευσης, με απώτερο στόχο την άνοδο του επιπέδου σπουδών του σχολείου. Μάλιστα, για να εξασφαλίζονται εκπαιδευτικοί αφοσιωμένοι στην ΕΚΜ και με γνώση των ιδιαίτερων συνθηκών του τόπου, στέλνονταν απόφοιτοι των ΕΕΜ ως υπότροφοι στην Ελλάδα, για να σπουδάσουν και στη συνέχεια να υπηρετήσουν στη Μανισούρα.

Στην εδραίωση της φήμης των ΕΕΜ συνέβαλε πολύ η ισχυρή προσωπικότητα του Ι. Χιωτίνης, διευθυντή τους από το 1924 έως το 1963. Ο Ι. Χιωτίνης χαρακτηρίζεται αυταρχικός και δύστροπος, αλλά και εργατικός, συνεπής, ανιδιοτελής. Επιθυμούσε να αναδειχθεί ως μεγάλος Έλληνας παιδαγωγός, με σύστημα το οποίο καλλιεργούσε το εθνικό και θρησκευτικό συναίσθημα των μαθητών, ώστε να δένονται μεταξύ τους και με την Ελλάδα. Ο Ι. Χιωτίνης ασχολούνταν με όλα όσα αφορούσαν το σχολείο, μεγάλα και μικρά. Η δικαιοδοσία του ξεπερνούσε τα όρια του σχολείου, αφού είχε εξελιχθεί σε δεσπότη φυσιογνωμία της παροικιακής ζωής και σε σημαντικό παράγοντα της Κοινοτικής δράσης. Εν κατακλείδι, ο Χιωτίνης ήταν μια προσωπικότητα

με φωτεινές και σκοτεινές πλευρές, που άφησε έργο άξιο λόγου και μνήμης. Δεν είναι τυχαίο ότι η ΕΚΜ στην κορύφωση της ακμής της αποφάσισε να πανηγυρίσει την 30τηρίδα του ταυτόχρονα με την 30τηρίδα ανέγερσης του νέου διδακτηρίου (1957).

Εκτός από τον Ι. Χιωτίνη, καταλυτικής σημασίας για την πρόοδο των Εκπαιδευτηρίων ήταν η άνοδος στα Κοινοτικά αξιώματα ανδρών με κύρος, όπως του για πολλά χρόνια Προέδρου της ΕΚΜ Ι. Γουριώτη, οι οποίοι επέδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα ΕΕΜ, καθώς έκριναν με διορατικότητα ότι το μέλλον της ελληνικής παροικίας στη Μανσούρα ήταν συνδεδεμένο με αυτά. Ιδιαίτερα σημαντικός ήταν και ο ρόλος της τριμελούς Σχολικής Εφορείας, που έφερε την ευθύνη της απρόσκοπτης λειτουργίας των ΕΕΜ. Το κύρος των Εφόρων ήταν μεγάλο. Συμμετείχαν στις συνεδριάσεις της Κοινοτικής Επιτροπής και η γνώμη τους μετρούσε πολύ για ό,τι αφορούσε τα σχολεία αλλά και γενικότερα.

Εικόνες 11, 12. Ο Ι. Χιωτίνης εκφωνεί λόγο σε εθνική επέτειο και φωτογραφίζεται μπροστά στην «καράκα».

Αυτοί οι παράγοντες –οι εκπαιδευτικοί, ο διευθυντής, οι Κοινοτικοί, η Εφορεία– φρόντιζαν, ώστε το σχολείο να καλύπτει τις ανάγκες των μαθητών όχι μόνο για μόρφωση αλλά και για ψυχαγωγία. Μεγάλες εκδρομές σε άλλες περιοχές ή και στην Ελλάδα διασκέδαζαν τη σχολική ρουτίνα. Αντίστροφα, μαθητές από άλλες πόλεις επισκέπτονταν για εκδρομή ή για διασχολικούς αγώνες τα ΕΕΜ και συνήθως φιλοξενούνταν στους κοιτώνες των οικότροφων. Έπειτα, στην αίθουσα εορτών λειτουργούσε σχολικός κινηματογράφος. Ταινίες με ποικίλη θεματολογία προβάλλονταν συνήθως τις ώρες του μεσημεριανού διαλείμματος, δύο ή τρεις φορές την εβδομάδα, ενώ τα απογεύματα της Κυριακής προβάλλονταν ταινίες για όλη την παροικία. «Ελεγχόμενη ψυχαγωγία», η οποία συγχρόνως καλλιεργούσε τους μαθητές, ήταν και ο προσκοπισμός και αργότερα ο αθλητισμός, των οποίων η δράση περιοριζόταν κυρίως στο σχολικό πλαίσιο.

Όλα αυτά βρίσκονταν υπό το έλεγχο ενός καλά οργανωμένου δικτύου επιθεώρησης. Εποπτεία ασκούσαν η Διεύθυνση, η Εφορεία και η Κοινοτική Επιτροπή. Ως επιθεωρητές είχαν οριστεί ο Γενικός Επιθεωρητής του ελληνικού Υπουργείου Παιδείας, ενώ ανώτεροι ξένοι εκπαιδευτικοί επόπτευαν τα γαλλικά και τα αραβικά.

Έτσι, ελεγχόταν συνεχώς η εργασία των εκπαιδευτικών και η πρόοδος των μαθητών, ώστε να εξασφαλίζονται καλύτερες επιδόσεις, αλλά και να γίνεται γνωστή η σοβαρή εργασία που επιτελείτο.

Επιπλέον, τα ΕΕΜ παρείχαν μεγάλες δυνατότητες για ανάπτυξη μαθητικών πρωτοβουλιών. Εδώ πρέπει να εντάξουμε τη δράση της μαθητικής κοινότητας «Φοίνιξ», που διακλαδιζόταν σε φιλολογικό, μουσικό, θεατρικό, και αθλητικό τμήμα. Τα ΕΕΜ πρώτα από όλα τα αιγυπτιώτικα ελληνικά σχολεία στέγασαν τέτοιο σύλλογο, γεγονός που αποκαλύπτει την επιθυμία ΕΚΜ και Διεύθυνσης να πρωτοπορούν και να αποτελούν υπόδειγμα για τα άλλα σχολεία. Πρωτοπορία για την εποχή ήταν και το ότι στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων του Φοίνικα δεν παρενέβαιναν οι καθηγητές. Η δράση του Φοίνικα γινόταν γνωστή μέσα από τις σελίδες του μαθητικού περιοδικού «Γλαυξ». Η «Γλαυξ», μια σοβαρή έκδοση που επαινέθηκε πολύ, εκδιδόταν κάθε δίμηνο, τρίμηνο ή και τετράμηνο από το 1931 έως το 1957 και είχε ποικίλο περιεχόμενο. Περιείχε και ξενόγλωσσο μέρος στα γαλλικά, αραβικά και αγγλικά (Παπαδημητρίου, 2016α).

Επίσης, οι μαθητές με ενθουσιασμό και υπευθυνότητα επωμίζονταν το ανέβασμα θεατρικών παραστάσεων και τη διοργάνωση σχολικών εορτών, όπως οι εθνικές, η εορτή των τριών Ιεραρχών, ο εορτασμός της λήξης του σχολικού έτους, η Εορτή της Ευγνωμοσύνης προς τιμή των Ευεργετών, αλλά και οι μικρότερου βεληνεκούς εορτές των τάξεων. Οι γιορτές αυτές αποτελούσαν σημαντικά γεγονότα για τη σχολική ζωή, αλλά και για ολόκληρη την παροικία. Όλες επιδείκνυαν και αποδείκνυαν σε Έλληνες και ξένους την καλή οργάνωση του σχολείου και την πρόοδο των μαθητών (Παπαδημητρίου, 2018).

Αξίζει να σταθούμε στον επίσημο εορτασμό της 100ετηρίδας της Εθνικής Παλιγγενεσίας το 1930. Το τριήμερο πρόγραμμα των εκδηλώσεων περιλάμβανε δοξολογία, παρέλαση, δεξίωση στο προξενείο, πανηγυρικούς, παραστάσεις πατριωτικών δραμάτων και ελληνικών χορών, ρίψη πυροτεχνημάτων γυμναστικές επιδείξεις και διασκέδαση στον περίβολο των σχολείων. Εκεί έγινε και αποκάλυψη αναθηματικής στήλης ενώπιον Ελλήνων και ξένων επισήμων και πλήθους θεατών (Παπαδημητρίου, 2002α). Εντυπωσιακά στιγμιότυπα από τον λαμπρό εορτασμό αποτυπώθηκαν σε κινηματογραφική ταινία, η οποία προβαλλόταν στις μετέπειτα Κοινοτικές εκδηλώσεις. Μάλιστα, προβλήθηκε και σε κινηματογράφο στην Ελλάδα με πρόσκληση επισήμων⁶.

Οστόσο, παρά τις γιορτές η ενδοσχολική ατμόσφαιρα κάθε άλλο παρά φιλελεύθερη μπορεί να θεωρηθεί, ενώ οι μαθητικές πρωτοβουλίες ευνοούνταν μόνο σε ελεγχόμενο πλαίσιο. Το κλίμα στο σχολείο διαπνέονταν από έντονο αυταρχισμό, φυσικό για τα ήθη της εποχής. Η αυστηρότητα κρινόταν αναγκαία λόγω του συγχρωτισμού αγοριών και κοριτσιών. Τα περιθώρια για παρατυπίες στένευαν πολύ κάτω από τη

6. «Οι Έλληνες της Αιγύπτου» είναι μια ταινία γυρισμένη κατά τον εορτασμό της 25ης Μαρτίου 1930 στα ΕΕΜ από την κινηματογραφική εταιρεία Doree της Αλεξάνδρειας. Καρέ καρέ η ταινία βρίσκεται στον ιστότοπο του Συλλόγου Αποφοίτων Γυμνασίου Μανσούρας: <http://www.mansouraglafka.gr/oi-ελληνες-της-αιγυπτου.html>

συνεχή επίβλεψη των καθηγητών και την αυστηρή ματιά του διευθυντή. Και δεν αρκούσε ο έλεγχος μέσα στο σχολείο. Και η εξωσχολική εποπτεία ήταν αυστηρή. Την κατάσταση επιδεινώνει ο στενός κύκλος της παροικίας. Τα παραπάνω δε σημαίνουν ότι η ζωή στα ΕΕΜ δεν ήταν ευχάριστη. Υπήρχε μια ζεστασιά και ένα δέσιμο ανάμεσα στους μαθητές, που αποδεικνύεται από το ότι ακόμα και σήμερα τους δένουν οι αναμνήσεις. Από την άλλη, αυτή ακριβώς η πασίγνωστη αυστηρότητα του σχολείου έπειθε τους γονείς να εμπιστεύονται τα παιδιά τους στο μεικτό σχολείο και το Οικοτροφείο.

Με όλους αυτούς τους τρόπους τα ΕΕΜ αποτέλεσαν υπόδειγμα για τα άλλα ελληνικά σχολεία της Αιγύπτου. Από την πλευρά τους, οι άλλες Κοινότητες, ακόμη και η μητέρα Κοινότητα, η Κοινότητα Αλεξανδρείας, επικροτούσαν το σημαντικό εκπαιδευτικό έργο της ΕΚΜ και της αναγνώριζαν σημαντική θέση ανάμεσά τους. Άλλωστε, πράγματι το σχολείο λειτουργούσε ως πόλος έλξης μαθητών, εφόσον οι εξαιρετικές εγκαταστάσεις, η καλή οργάνωση και το καινοτόμο πρόγραμμα είχαν συντελέσει σε μεγάλη αύξηση του μαθητικού πληθυσμού γενικά και ειδικότερα του πληθυσμού των οικότροφων. Για παράδειγμα, το 1936-37 σε σύνολο 380 μαθητών οι 112 (περίπου το 1/3), ενώ το 1944-45 σε σύνολο 311 μαθητών, οι 148 (περίπου το 1/2) προέρχονταν από άλλα μέρη.

Η αύξηση των μαθητών προκάλεσε και αύξηση των σχολικών δαπανών, που απορροφούσαν το μεγαλύτερο μέρος του Κοινοτικού προϋπολογισμού. Ο προϋπολογισμός επιβαρυνόταν πολύ και από την παροχή δωρεάν ή με έκπτωση φοίτησης σε παιδιά άπορων οικογενειών. Ο αριθμός των μαθητών που ωφελούνταν από αυτό το μέτρο άγγιξε το 86% το 1930, την εποχή δηλαδή που η Κοινότητα συνέδεσε την τύχη της με το σχολείο και προσπάθησε να το ενισχύσει με κάθε τρόπο. Στη συνέχεια, η σοφή διαχείριση και τα τροφεία των οικότροφων μείωσαν το έλλειμμα. Επιπλέον, η ελληνική κυβέρνηση διέθετε στην ΕΚΜ ένα ποσοστό από το Ταμείο Εκπαιδευτικής και Φιλανθρωπικής Προνοίας, το τρίτο σε ύψος μετά το ποσοστό των Κοινοτήτων Αλεξανδρείας και Καΐρου, γεγονός που σήμαινε επικρότηση του εκπαιδευτικού της έργου.

Το ενδιαφέρον του ελληνικού κράτους, πέρα από τη μικρή οικονομική συνδρομή, εκδηλωνόταν με την αναγνώριση του σχολείου, την αποστολή επιθεωρητή και επισκέψεις επισήμων. Όμως, το μόνιμο αίτημα της ΕΚΜ για νομοθετικές ρυθμίσεις που να την υποστηρίζουν ουσιαστικά στον αγώνα της για καλύτερη εκπαίδευση δεν βρήκε ανταπόκριση.

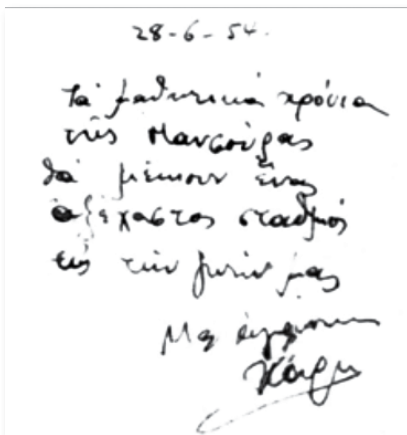
Εντωμεταξύ, η ανάπτυξη του ισλαμικού κινήματος οδήγησε στη Συνθήκη του Μοντρέ το 1937, η οποία δρομολόγησε την κατάργηση των διομολογήσεων και των μεικτών δικαστηρίων με ένα μεταβατικό στάδιο έως το 1949. Οι αιγυπτιακές πολιτικές εξελίξεις επέδρασαν καθοριστικά στους Έλληνες. Ο πληθυσμός τους άρχισε να φθίνει. Η υποχώρηση έγινε πρώτα αισθητή στο εσωτερικό της Αιγύπτου. Στη Μανσούρα, ωστόσο, έως το 1955 ο ελληνικός πληθυσμός αυξανόταν ή τουλάχιστον παρέμενε σταθερός. Όσο για τα ΕΕΜ, αυτά διένυαν τη χρυσή εποχή τους, όπως δείχνει η συνεχής ενίσχυση του μαθητικού δυναμικού τους, που την τετραετία 1948-52 άγγιξε τους 400 περίπου μαθητές, από τους οποίους πάνω από 189 ήταν οικότροφοι.

Παράλληλα, το σχολείο ολοκληρώθηκε με τη διαφοροποίηση του Γυμνασίου σε Κλασικό και Εμπορικό, ενώ μελετήθηκε η ίδρυση Πρακτικού Λυκείου. Το σχολικό συγκρότημα συμπληρώθηκε με την οικοδόμηση Νηπιαγωγείου και οικήματος για τη στέγαση προσκόπων και οδηγών στον Σερεμέτιο Κήπο. Ταυτόχρονα, οι προβληματισμοί σχετικά με το καλύτερο εκπαιδευτικό σύστημα συνεχίζονταν και το επίπεδο σπουδών εξακολουθούσε να είναι υψηλό. Συνεχιζόταν και η φροντίδα για τελειότερο εξοπλισμό. Έτσι, τα ΕΕΜ εφοδιάστηκαν με ραδιοφωνική εγκατάσταση και ομιλούντα κινηματογράφο. Επίσης, από το 1963 το ωράριο του σχολείου προσαρμόστηκε στο ελλαδικό και το ημερήσιο πρόγραμμα διαρκούσε έως τις 2 μμ.

Τα σημάδια της παρακμής άρχισαν να διαφαίνονται πιο καθαρά από το 1960, όταν ο ρυθμός του επαναπατρισμού εντάθηκε. Το σχολείο - οικοτροφείο εξακολουθούσε να συγκεντρώνει μαθητές από όλη την Αφρική, είχε αρχίσει όμως και εκεί η αναπόφευκτη διαρροή. Το 1966-67 φοιτούσαν μόνο 141 μαθητές. Βέβαια, τα ΕΕΜ ενισχύονταν συνεχώς με μαθητές από άλλα μέρη της Αφρικής, ακόμη και από την Ελλάδα. Για παράδειγμα, το 1975 μεταφέρθηκαν εκεί παιδιά από το ορφανοτροφείο «Μάνα». Παράλληλα, τα έσοδα της ΕΚΜ μειώνονταν, ενώ τα σχολικά έξοδα αυξάνονταν. Τα προβλήματα αντιμετωπιζόνταν με σταδιακή πώληση της Κοινοτικής περιουσίας.

Παρά τις προσπάθειες, η φθορά ήταν αναπόφευκτη. Το Υπουργείο Παιδείας της Αιγύπτου πίεζε έντονα την ΕΚΜ. Τελικά, το 1985 η ΕΚΜ δώρισε το σχολικό συγκρότημα στο αιγυπτιακό κράτος, ενώ η ίδια ενσωματώθηκε με την Κοινότητα Αλεξανδρείας το 1986. Το ευτύχημα είναι ότι σήμερα τα ΕΕΜ, παρότι δεν είναι πια ελληνικά, εξακολουθούν να είναι Εκπαιδευτήρια. Λειτουργούν ως Σχολή Ξένων Γλωσσών με περίπου 1000 Αιγύπτιους μαθητές/τριες. Σε πλάκα ενσωματωμένη στην πρόσοψη του διδακτηρίου αναγράφεται ότι «Η Ελληνική Κοινότης Μανσούρας δώρισε το σχολικό αυτό συγκρότημα στο Αιγυπτιακό Υπουργείο Παιδείας την 1-8-1985 σε ένδειξη ευγνωμοσύνης της Ελληνικής παροικίας στον αδελφό Αιγυπτιακό λαό». Σήμερα, οι απόφοιτοι των ΕΕΜ επισκέπτονται το σχολείο τους μόνο ως εκδρομείς. Η μνήμη του όμως τους εμπνέει, ώστε να διατηρούν τη συντροφικότητα εκείνης της εποχής. Ο

Σύλλογος Αποφοίτων Γυμνασίου Μανσούρας, που ιδρύθηκε το 1984, αριθμεί περίπου 700 μέλη. Η γενικότερη δράση του μαρτυρά τον πόθο των μανσουριανών να μη σβήσει ο χρόνος την προσωπική και συλλογική ιστορία τους.

Βιβλιογραφία

Ο πληροφορίες αντλούνται κυρίως από τη διδακτορική διατριβή: Παπαδημητρίου, Γ. (2001a). *Η εκπαίδευση στις ελληνικές παροικίες της Αιγύπτου. Το παράδειγμα των Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Μανσούρας*. Αθήνα: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Euratlas (χ.χ.). The Nile Lands 1862: the Nile Delta. Ανακτήθηκε στις 11/12/2019 από [http://www.mapnall.com/el/map/Χάρτης-Μανσούρα%20\(Αιγύπτου\)_163266.html](http://www.mapnall.com/el/map/Χάρτης-Μανσούρα%20(Αιγύπτου)_163266.html)

Papadimitriou, G. & Trimi E. (2005). Leux Jeux Athletique Scolaire au service de la bourgeoisie grecque de l' Egypte (1920-1940). Στο Α. Ο. Jacovides-Andrieu (Επιμ.) XVIIe Colloque International des Neoellenistes des Universites francophones *Les corps dans la Langue, la Litterature, l' Istoire, les Arts du Spectacle*, Paris, Mai 2003 (18me: 2003) (pp. 41-54). Paris: Societe Culturelle Neo-hellenique, 2005 (impr. Bag'elite).

Παπαδημητρίου, Γ. (2001b). Ξένες παροικίες στην Αίγυπτο των τελευταίων δεκαετιών του 19ου και των πρώτων του 20ού αιώνα. Μια πρώτη συμβολή. *Ανάλεκτα, Β΄*, περίοδος Β΄, 161-174. Αλεξάνδρεια-Αθήνα: Ινστιτούτο Ανατολικών Σπουδών της Πατριαρχικής Βιβλιοθήκης Αλεξανδρείας.

Παπαδημητρίου, Γ. (2001c). Οι ελληνικές κοινότητες στην Αίγυπτο και ο εκπαιδευτικός σκοπός τους. *Παναιγύπτια*, 102, 46-47.

Παπαδημητρίου, Γ. (2002a). Εθνικές γιορτές και παροικιακή συνοχή: Ο εορτασμός της εκατονταετηρίδας από την ίδρυση ελληνικού κράτους στα Ελληνικά Εκπαιδευτήρια Μανσούρας. Στο *Πρακτικά Α΄ Διεθνούς Συνεδρίου Ιστορικά Εκπαιδευτήρια της Μεσογείου, Χίος, Οκτώβριος 2001* (σσ. 283-295). Χίος: ΥΠΕΠΘ-Δήμος Χίου.

Παπαδημητρίου, Γ. (2002b). Ο Διαγωνισμός επί της εν γένει κατευθύνσεως της εν Αιγύπτω εκπαιδεύσεως (1919) και ο Εκπαιδευτικός Όμιλος Αιγύπτου. Στο *Πρακτικά Β΄ Διεθνούς Συνεδρίου Η Παιδεία στην αυγή του 21ου αιώνα. Ιστορικές - Συγκριτικές Προσεγγίσεις*, Πάτρα, Οκτώβριος 2002 (cdrom). Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών.

Παπαδημητρίου, Γ. (2002c). Η Ελληνική Κοινότης Μανσούρας κατά το 1919 και η αντίδρασή της στην έξαρση του αιγυπτιακού εθνικού κινήματος. *Ανάλεκτα, Γ΄*, περίοδος Β΄, 235-258. Αλεξάνδρεια - Αθήνα: Ινστιτούτο Ανατολικών Σπουδών της Πατριαρχικής Βιβλιοθήκης Αλεξανδρείας.

Παπαδημητρίου, Γ. (2003a). Η Ελληνική Κοινότητα Μανσούρας (ΕΚΜ). Στο Μ. Δρίτσα (επιμ.), *Μανσούρα Γενέθλια Γη, Τόπος Ιστορίας, Αναπολήσεων, Χαράς, Ονείρου* (σσ. 63-65). Αθήνα: Σύλλογος Αποφοίτων Γυμνασίου Μανσούρας.

Παπαδημητρίου, Γ. (2003b). Τα Ελληνικά Εκπαιδευτήρια Μανσούρας. Στο Μ. Δρίτσα (επιμ.), *Μανσούρα Γενέθλια Γη, Τόπος Ιστορίας, Αναπολήσεων, Χαράς, Ονείρου* (σσ. 67-77). Αθήνα: Σύλλογος Αποφοίτων Γυμνασίου Μανσούρας.

Παπαδημητρίου, Γ. (2003c). Ελληνικά Σωματεία στη Μανσούρα. Στο Μ. Δρίτσα (επιμ.), *Μανσούρα Γενέθλια Γη, Τόπος Ιστορίας, Αναπολήσεων, Χαράς, Ονείρου* (σσ. 79-83). Αθήνα: Σύλλογος Αποφοίτων Γυμνασίου Μανσούρας.

- Παπαδημητρίου, Γ. (2004). Η Ελληναιγυπτιακή Ορθόδοξος Κοινότητα Μανσούρας γίνεται ελληνική. Στο Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου *Ιστορία της νεοελληνικής Διασποράς. Έρευνα και Διδασκαλία*, Α', 4-6 Ιουλίου 2003 (σσ. 217-226). Ρέθυμνο: Παν. Κρήτης.
- Παπαδημητρίου, Γ. (2016α). Ο μαθητικός τύπος ως άτυπο σχολικό αρχείο: Η περίπτωση του μαθητικού περιοδικού Γλαυξ (1931- 1957). Στο Σ. Γρόσδος (επιμ.), Πρακτικά Συνεδρίου *Προγράμματα Σπουδών-Σχολικά εγχειρίδια. Από το παρελθόν στο παρόν και το μέλλον*, Αθήνα (4-6 Μαρτίου 2016) (τ. Γ', σσ. 119-129). Αθήνα: Μουσείο Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης του ΕΚΕΔΙΣΥ - Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδος .
- Παπαδημητρίου, Γ. (2016β). Διδασκαλία και ιδεολογική λειτουργία των Αρχαίων Ελληνικών στο Ελληνικό Σχολείο της Αλεξάνδρειας (1843-1845). Στο Γ. Κουγιουμτζής, Γ. Μπίκος και Γ. Παπαδημητρίου (επιμ.), *Διδάσκοντας Αρχαία Ελληνικά: Θέματα Διδακτικής Μεθοδολογίας & παιδαγωγική αξιοποίηση των ΤΠΕ* (σσ. 41-58). Αθήνα: Γρηγόρη.
- Παπαδημητρίου, Γ. (2018). Ευεργετισμός και Εκπαίδευση στις ελληνικές παροικίες: Η Εορτή της Ευγνωμοσύνης στα Ελληνικά Εκπαιδευτήρια Μανσούρας. Στο Γ. Παπαδημητρίου & Χ. Κωσταρής (επιμ.), Πρακτικά 3ου Πανελληνίου Συνέδριου *Εκπαίδευση στον 21ο αιώνα: Αναζητώντας την καινοτομία, την τέχνη, τη δημιουργικότητα* (σσ. 62-73). 20-22/4/2018. Αθήνα: Μουσείο Σχολικής Ζωής & Εκπαίδευσης - Παιδ. Εταιρεία Ελλάδος.
- Συλλόγος Αποφοίτων Γυμνασίου Μανσούρας Αιγύπτου (Ιστότοπος, χ.χ.).
<http://www.mansouraglafka.gr/>
<http://www.mansouraglafka.gr/ιστορικο/photo-gallery.html>
<http://www.mansouraglafka.gr/oi-ελληνες-της-αιγυπτου.html>

Οι φωτογραφίες προέρχονται από την online photo gallery του Συλλόγου Αποφοίτων Γυμνασίου Μανσούρας Αιγύπτου. Ανακτήθηκαν στις 15/12/2019 από <http://www.mansouraglafka.gr/ιστορικο/photo-gallery.html>